

ISSN (Print) 2616-6844
ISSN (Online) 2663-1318

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ҚҰҚЫҚ сериясы
LAW Series
Серия ПРАВО

№ 1(130)/2020

1995 жылдан бастап шығады

Founded in 1995

Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Нұр-Сұлтан, 2020

Nur-Sultan, 2020

Нур-Султан, 2020

Бас редакторы

Ибрагимов Ж. И. Заң ғылымдарының докторы, профессор
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Бас редактордың орынбасары

Абдрасулов Е. Б. з.ғ.д., профессор,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Бас редактордың орынбасары

Аничкин Е. С. з.ғ.д., доцент, Алтай мемлекеттік университеті, Барнаул, Ресей

Редакция алқасы

Абайдельдинов Е.М.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Абдилов Қ.С.	PhD, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ақпанов А.Н.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Амандықова С.К.	з.ғ.д., проф., Астана халықаралық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Бабкина Е.В.	з.ғ.к., доцент, Беларусь мемлекеттік университеті, Минск, Беларусь
Баймаханов М.Т.	з.ғ.д., проф., академик, «КАЗГЮУ университеті» АҚ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Балтабаев К.Ж.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Бурибаев Е.А.	з.ғ.д., проф., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Бусурманов Ж.Д.	з.ғ.д., проф., ҚР Жоғарғы Сот төрелігі Академиясы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Винниченко О.Ю.	з.ғ.д., проф., Тюмень мемлекеттік университеті, Тюмень, Ресей
Исполинов А.С.	з.ғ.д., проф., М.В. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университеті, Мәскеу, Ресей
Кала Н.С.	PhD, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Коняхин В.П.	з.ғ.д., проф., Кубан мемлекеттік университеті, Краснодар, Ресей
Коробеев А.И.	з.ғ.д., проф., Қиыршығыс федералды университеті, Владивосток, Ресей
Мукашева А.А.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нургалиева Е.Н.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Сарсенова С.Н.	з.ғ.к., доцент, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тлепина Ш.В.	з.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Томас Давулис	з.ғ.д., проф. Гедиминас атындағы Вильнюс университеті, Вильнюс, Литва
Рейн Мюллерсон	з.ғ.д., проф., Таллин университеті, Таллин, Эстония
Трунк А.	з.ғ.д., проф., Кристиан Альбрехт атындағы, Киль университеті, Киль, Германия
Турлуковский Я.	з.ғ.д., проф., Варшава университеті, Варшава, Польша

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Қ.Ж. Жұмабекова

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 402 б.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-457)

E-mail: vest_law@enu.kz

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Құқық сериясы

Меншіктенуші: ҚР БЖҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

27.03.18 ж. № 16992-Ж-тіркеу куәлігімен Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 20 дана

Басуға 28.03.2020 ж. қол қойылды

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1,

тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-457)

Editor-in-Chief

Ibragimov Zh.I. Doctor of Juridical Sciences, Professor
L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Deputy Editor-in-Chief

Abdrassulov E.B., Doctor of Juridical Sciences, Prof.,
L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Deputy Editor-in-Chief

Anichkin E.S. Doctor of Juridical Sciences, Assoc.Prof., Altai State University (Russia)

Editorial board

- Abaydeldinov E.M.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Abdilov K.S.** PhD, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Akhpanov A.H.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Amandykova S.K.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Babkina E.V.** Can. of Juridical Sciences, Assoc.Prof., Belarusian State University, Minsk, Belarus
- Baymakhanov M.T.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Academician, KAZGUU University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Baltabayev K.Zh.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Buribaev E.A.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Busurmanov Zh.D.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Academy of Justice under the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Vinnichenko O.Yu.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., University of Tyumen, Tyumen, Russia
- Ispolinov A.S.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Lomonosov Moscow State University, Moscow, Russia
- Kala N.S.** PhD, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Konyakhin V.P.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Kuban State University, Russia, Krasnodar, Russia
- Korobeyev A.I.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Far Eastern Federal University, Vladivostok, Russia
- Mukasheva A.A.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Nurgaliyeva E.N.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Sarsenova S.N.** Can. of Juridical Sciences, Assoc.Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Tlepina Sh.V.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Tomas Davulis** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Vilnius University, Vilnius, Lithuania
- Rain Mullerson** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Tallinn University, Tallinn, Estonia
- Trunk A.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Keele University, Keele, Germany
- Turlukovsky Ya.** Doctor of Juridical Sciences, Prof., Warsaw University, Warsaw, Poland

Responsible secretary, computer layout: K.Zh. Zhumabekova

Editorial address: 2, K.Satpayev str., of.402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-457)

E-mail: vest_law@enu.kz

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University. Law Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan.

Registration certificate No. 16992-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 20 copies

Signed for print on 28.03.2020

Address of printing house: 13/1 Kazhymukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext.31-457)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор

Ибрагимов Ж. И. доктор юридических наук, профессор,

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зам. главного редактора

Абдрасулов Е. Б. д.юр.н., проф.,

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зам. главного редактора

Аничкин Е. С. д.юр.н., доцент, ФГБОУ ВО «Алтайский государственный университет», Барнаул, Россия

Редакционная коллегия

Абайдельдинов Е.М.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Абдилов К.С.	PhD, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ахпанов А.Н.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Амандыкова С.К.	д.юр.н., проф., Международный университет Астана, Нур-Султан, Казахстан
Бабкина Е.В.	к.юр.н., доцент, Белорусский государственный университет, Минск, Беларусь
Баймаханов М.Т.	д.юр.н., проф., академик, АО «Университет КАЗГЮУ», Нур-Султан, Казахстан
Балтабаев К.Ж.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бурибаев Е.А.	д.юр.н., проф., КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан
Бусурманов Ж.Д.	д.юр.н., проф., Академия правосудия при Верховном Суде РК, Нур-Султан, Казахстан
Винниченко О.Ю.	д.юр.н., проф., ФГАОУ ВО «Тюменский государственный университет», Тюмень, Россия
Исполинов А.С.	д.юр.н., проф., МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, Россия
Кала Н.С.	PhD, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Коняхин В.П.	д.юр.н., проф., ФГБОУ ВО «Кубанский государственный университет, Краснодар, Россия
Коробеев А.И.	д.юр.н., проф., Дальневосточный федеральный университет, Владивосток, Россия
Мукашева А.А.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нургалиева Е.Н.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Сарсенова С.Н.	к.юр.н., доцент, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Тлепина Ш.В.	д.юр.н., проф., Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Томас Давулис	д.юр.н., проф., Вильнюсский университет имени Гедиминаса, Вильнюс, Литва
Рейн Мюллерсон	д.юр.н., проф., Таллиннский университет, Таллин, Эстония
Трунк А.	д.юр.н., проф., Кильский университет им. Кристиана Альбрехта, Киль, Германия
Турлуковский Я.	д.юр.н., проф., Варшавский Университет, Варшава, Польша

Ответственный редактор, компьютерная верстка: **К.Ж. Жумабекова**

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-457)

E-mail: vest_law@enu.kz

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Право

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 16992-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год. Тираж: 20 экземпляров

Подписано в печать 28.03.2020

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1,

тел.: +7 (7172) 709-500 (вн.31-457)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Мемлекет және құқық теориясы, конституциялық құқық

- Капсаямов К.Ж., Капсаямова С.С., Османова Д.Б.** Салық қызметін жетілдіру әдістерінің бірі ретінде жалпыға бірдей декларацияны құқықтық реттеудің кейбір аспектілері 8
- Максименко Е.В., Абдилов К.С., Наурызбаев О.Е.** Іске асырудың кейбір аспектілерін функционалды талдау Қазақстан Республикасының 2010-2020 жылдарға арналған құқықтық саясатының тұжырымдамасы 16
- Оспанова А.Н., Ибрагимов Ж.И.** Қазақстан Республикасы мемлекеттілігінің дамуындағы құқықтық мәдениетінің орны 22

Қылмыстық және қылмыстық-процессуалдық құқық

- Қуаналиева Г.А., Махамбетсалиев Д.Б., Калкаева Н.Б.** «Қылмыс», «қылмыстық теріс қылық» және «әкімшілік құқық бұзушылық»: ұқсастығы мен айырмашылықтары 29
- Мергембаева Н.Б.** Террористік актілерді тергеу барысында арнайы білімді қолдану 42
- Сейтжанова Н.К.** Шетелдердің қылмыстық заңнамасында бағалау санаттарын қолданудың негізгі үрдістері 48
- Сембекова Б.Р.** Террористік бағыттағы қылмыстық құқықбұзушылықтарды криминологиялық талдауы 64
- Сунцов А.П., Төлегенқызы А.** Ресей және Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің әлеуметтік-құқықтық институтын қалыптастыру 72

Азаматтық, Еңбек құқық

- Алимханова С.К.** ЕАЭО елдерінің еңбек заңнамасын үйлестіру 78
- Балабиев Қ.Р.** Республикасы сот жүйесін дамыту бойынша әлемдік медиация тәжірибесін қолдану 84
- Мукашева А.А., Сабиров К.К., Қалтаева А.Т.** Жылжымайтын мүлікті адал иеленушінің құқықтарын қорғау тәсілі ретінде виндикацияны шектеу 93
- Нұрмағамбетов Ә.А.** Кәсіпкерлердің субъективті азаматтық құқықтарды жүзеге асыру шектері туралы 100

Contents

The theory of the state and the law, the constitutional law

- Kapsalyamov K.Zh., Kapsalyamova S.S., Osmanova D.B.** Some aspects of the legal regulation of universal declaration as one of the methods for improving tax activity 8
- Maksimenko E.V., Abdilov K.S., Nauryzbaev O.E.** Functional analysis of some aspects of implementation The concept of the legal policy of the Republic of Kazakhstan for 2010-2020. 16
- Ospanova A.N., Ibragimov G.I.** The place of legal culture in the development of statehood of the Republic of Kazakhstan 22

Criminal and criminal procedural law

- Kuanaliyeva G.A., Muratkhanova M.B., Makhambetsaliyev D.B., Kalkayeva N.B.** «Crime», «criminal misconduct» and «administrative offense» : similarity and differences 29
- Mergembaeva N.B.** Use of special knowledge in the investigation of terrorist acts 42
- Seitzhanova N.K.** The main trends in the use of evaluation categories in the criminal legislation of foreign countries 48
- Sembekova B.R.** Criminological analysis of criminal offences of a terrorist orientation 64
- Suncov A.P., Tolegenqyzy A.** Establishment of the social and legal institution of the fight against corruption in Russia and the Republic of Kazakhstan 72

Civil, Labor law

- Alimkhanova S.K.** Harmonization of labor legislation of the EAEU countries 78
- Balabiyev K.R.** The World Experience in Mediation and its Application at the Development of the Judicial System of the Republic of Kazakhstan 84
- Mukasheva A.A., Sabirov K.K., Kaltayeva A.T.** Restriction of vindication as a way of protecting the rights of a bona fide purchaser of real estate 93
- Nurmagambetov A.A.** On the limits of the exercise of subjective civil rights by entrepreneurs 100

Содержание

Теория государства и права, конституционное право

- Капсаямов К.Ж., Капсаямова С.С., Османова Д.Б.** Некоторые аспекты правового регулирования всеобщего декларирования как одного из методов совершенствования налоговой деятельности 8
- Максименко Е.В., Абдилов К.С., Наурызбаев О.Е.** Функциональный анализ некоторых аспектов реализации Концепции правовой политики Республики Казахстан на 2010-2020 гг. 16
- Оспанова А.Н., Ибрагимов Ж.И.** Место правовой культуры в развитии государственности Республики Казахстан 22

Уголовное и уголовно-процессуальное право

- Куналиева Г.А., Махамбетсалиев Д.Б., Калкаева Н.Б.** «Преступление», «уголовный проступок» и «административное правонарушение»: схожесть и различия 29
- Мергембаева Н.Б.** Применение специальных знаний при расследовании террористического акта 42
- Сейтжанова Н.К.** Основные тенденции использования оценочных категорий в уголовном законодательстве зарубежных стран 48
- Сембекова Б.Р.** Криминологический анализ уголовных правонарушений террористической направленности 64
- Сунцов А.П., Толегенкызы А.** Становление социально-правового института противодействия коррупции в России и в Казахстане 72

Гражданское, Трудовое право

- Алимханова С.К.** Гармонизация трудового законодательства стран ЕАЭС 78
- Балабиев К.Р.** Мировой опыт медиации и его применение в развитии судебной системы Республики Казахстан 84
- Мукашева А.А., Сабиров К.К., Калтаева А.Т.** Ограничение виндикации как способ защиты прав добросовестного приобретателя недвижимого имущества 93
- Нурмагамбетов А.А.** О пределах осуществления предпринимателями субъективных гражданских прав 100

Н.Б. Мергембаева*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: nurgul2407@mail.ru)***Террористік актілерді тергеу барысында арнайы білімді қолдану**

Аңдатпа. Мақалада терроризмді тергеу кезіндегі арнайы ғылыми білімді қолданудың өзекті мәселелері қарастырылады. Ең алдымен, терроризм фактілері бойынша тағайындалатын сот сараптама түрлерін нақты жағдайға қатысты жүйелендіру қажеттілігі талқыланып отыр. Сонымен қатар, арнайы ғылыми білімнің нысаны ретінде қазіргі заманға тән ғылыми-техникалық құралдарды қолдану қажеттілігіне мақалада көңіл бөліп отырмыз. Аталған проблеманы шешу барысында жүргізілетін тергеу әрекеттерінің алгоритмі және тағайындалатын сот сараптамаларына талдау жасау әдістерін қолдана отырып, өз пікірлерімізді ұсынып отырмыз.

Түйін сөздер: сот сараптамасы, арнайы білім институты, сарапшының қорытындысы.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6844-2020-130-1-42-47>

Кіріспе. Терроризм проблемасы бүгінгі күні әлем бойынша түрлі террористік ұйымдармен жасалатын террористік шабуылдар санының өсуіне байланысты неғұрлым өзекті болып отыр. Террордың тұрақты қатері мемлекеттің саяси, экономикалық, әлеуметтік жағдайының тұрақсыздануына әкеп соғады. Бұл мәселе біздің мемлекетке тән құбылыс, 2011 жылдан бастап Қазақстан Республикасында ресми түрде бірқатар террористік актілер орын алды. Аталған оқиғаларға байланысты Қазақстанда террористік қауіп-қатерлерден қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету шаралары жүзеге асырылып, біртіндеп жетілдірілуде, бұл террористік ұйымдардың іс-әрекетін анықтау мен жолын кесуде белгілі бір тәжірибені жинақтауға жол береді. Кейінгі жылдары мемлекетімізде терроризм мен экстремизм алғышарттарын анықтау және болдырмау үшін заңнамалық базасын жетілдіру бойынша елеулі жұмыстар атқарылды. 1999 жылғы шілдеде Қазақстанда терроризмге қарсы күрестің құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін реттейтін «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заң қабылданды. Терроризммен күрестің басты бағыттарының бірі террористік актілерді тергеу бойынша қызмет болып табылады [1].

Талқылау. Алайда, осы қылмыс түрінің өзектілігі байланысты оны тергеу ерекше сипатқа ие және соңғы жылдары терроризмнің орын алуына байланысты оны тергеудің әдістемесі жеткілікті деңгейде дамыған жоқ. Кез келген қылмыстарды тергеу әдістемесі алғашқы және кейінгі тергеу әрекеттерін жүргізуден басталады. Яғни терроризмді тергеу барысында алғашқы тергеу әрекеттері ретінде сот сараптамасы тағайындалады. Өйткені кез келген қылмыстық іс бойынша маман мен сарапшының қорытындыларының дәлелдемелік күшінің орны бөлек. Жалпы сот-сараптама қызметі – сот сараптама органдарының және сот сарапшыларының сот сараптамасын ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі қызметі [2].

Сондықтан терроризмді тергеуге қатысты тағайындалатын сот сараптамаларының түрлерін анықтап алған жөн. Террористік актілерді тергеу бойынша сараптаманың келесі түрлері тағайындалады:

- сот жарылысы-техникалық сараптама;
- сот өрт-техникалық сараптама;
- сот-баллистикалық сараптама;
- сот-медициналық сараптама;
- сот трасологиялық сараптама [4].

Террористік актілерді тергеу барысында жоғарда аталған сараптамалар тағайындалып жүргізіледі. Өте жиі сот жарылысы-техникалық сараптамасы тағайындалады. Ол тергеу мен сот алдында тұрған көптеген мәселелерді шешеді. Одан сирек дактилоскопиялық, трасологиялық, өрт-техникалық, автотехникалық және т.б. зерттеулер тағайындалады.

Террористер жарылғыш құрылғыларды (одан әрі – ЖК) қылмыстың қаруы ретінде жиі таңдайды. Бұл жарылыс күшті жойғыш күшке ие бола отырып, зардап шегушіні айтарлықтай қашықтықта зақымдай алады, белгілі бір уақытқа бағдарламаланған немесе зардап шегушінің қандай да бір іс-қимылдарымен немесе радиосигналмен бастамаланған болуы мүмкін [6].

Криминалдық жарылыстарды жасау үшін террористер жарылғыш заттың заряды және корпуста немесе өзге қабықта орналасқан конструктивті біріктірілген бастамашы құралы болып табылатын жарылғыш құрылғыларды пайдаланады. Террористік сипаттағы жарылыстар басқа да қылмыстарды жасыру мақсатында пайдаланыланылуда. Террористік сипаттағы жарылыстан кейін оқиға болған орнында қылмыскерден және пайдаланылған жарылғыш құрылғыдан да бірқатар іздер қалады.

Жарылыс құрылғысын қылмыс жасау құралы ретінде таңдау оны сатып алу немесе дайындау салыстырмалы күрделі еместігіне тұрған (сот-тергеу тәжірбиесімен жасалған талдау зерттелетін жарылыс-техникалық сараптама объектілерінің жалпы көлемінің 48% - ын қолдан жасалған жарылғыш құрылғылар құрайтынын көрсетеді) [7].

Қолдан жасалатын жарылыс құралдары қылмыстың құралы ретінде өте жиі қолданылады, мәселен жарылыс техника саласында арнайы білімі жоқ болса да, жарылғыш құрылғыны «интернет» желісінен алынған әдістермен жасайтын жағдайлар кездеседі. Алайда, тәжірибеде, жарылыстың аз басқарылатын энергиясына немесе сол жағдайларда орындаушылардың тәжірибесіз болуына байланысты қылмыстық ниеттер қажетті нәтижеге жеткізбейді, мәселен құрбандардың өлімі, ғимараттарды, мүлік пен материалдық құндылықтарды жою немесе зақымдау түрінде ауыр зардаптарға әкеп соғады.

Террорлық қылмыстардың жасау құралы болып табылатын ЖК зерттеу үшін соттық жарылыс-техникалық сараптама тағайындалады. Жарылыс-техникалық зерттеу жүргізу барысында диагностикалық және идентификациялық міндеттер шешіледі, оларға ең алдымен: жарылыс фактісінің өзін анықтау, жарылыстың табиғаты мен механизмін анықтау, жарылыс эпицентрін анықтау, ЖК құрылымын анықтау және оның әрекет ету қағидалары, жарылғыш заттың пайдаланылған зарядының массасын және оның зақымдаушы қасиеттерін анықтау, қайнар көзін анықтау: қолдан жасалған немесе өнеркәсіптік дайындалған жарылғыш құрылғы болып табылады ма, өзге де сұрақтар қойылады. Аталған сұрақтардың тізбесімен тергеуші шектелмейді, нақты жағдайларға байланысты басқа да сұрақтар қойылады.

Жарылғыш құрылғыларды қолдана отырып жасалған қылмыстардың алдын-алу, ашу және тергеу шараларын жетілдіруге бағытталған мемлекетпен қабылдаған бағдарламаларға қарамастан, құқық қорғау органдары оларға қарсы күрестің арнайы техникалық құралдарының ғана емес, сонымен қатар тергеу, жедел-ізвестіру және сараптама жұмысының дағдылары мен іскерліктерін де нығайтады. Криминалистикалық ғылымда арнайы әзірленген криминалдық жарылыстарды тергеу әдістемесінің жаңа жетістіктерін одан әрі жетілдіру қажет.

Зерттеу объектілерінің әр түрлі болуына байланысты жарылыс-техникалық зерттеу кешенді, сондықтан жарғыш техник сарапшылардан басқа да білім саласының мамандары тартылады. Мысалы, егер ұсынылған заттарда жарылғыш заттың қалдықтары (шағын бөлшектер) болса, олар дәл қандай? Бұл сараптама заттар мен материалдардың сот сараптамасы кешенінде жүргізіледі. Ерекше міндеттерді шешу мақсатында басқа да сараптамаларды тағайындау қажеттілігі жиі туындайды. Олардың қатарына криминалистикалық және басқа

да сараптамалар жатады. Мысалы, сот-медициналық сараптама ҚР Қылмыстық іс жүргізу кодексінің 271-бабына сәйкес, егер өлімнің себебін, денсаулыққа келтірілген зиянның сипаты мен ауырлық дәрежесін анықтау қажет болса, міндетті түрде тағайындалады [3]. Сот-медициналық сарапшылар адам тыныс-тіршілігі мен функцияларына байланысты медициналық, сондай-ақ биологиялық сипаттағы мәселелер бойынша қорытынды береді. Жарылыстар кезінде сот-медициналық сараптама шешетін типтік сұрақтар: денеде жарылыстардың белгілері бар ба, жарылыс құрылғысынан жәбірленушіге дейінгі ара қашықтық қандай, зардап шегушінің дене жарақатын келтірген сәтте оның қалпын анықтау, зардап шегушінің денесіндегі зақымдары оның киіміндегі зақымдарға сәйкес келе ме, жарылыс кезінде жәбірленуші мен жарылыс құрылғысының арасында кедергі болды ма және т. б.

Келесі сараптамалардың түріне адамның психофизиологиялық процестерінің сот сараптамасын қарастырайық. Өйткені аталған сот сараптамасы террористік актілерді тергеу барысында үлкен маңызға ие. Сараптаманың осы түрі сот-сараптамалық психологиялық криминалистикалық зерттеу, сот-сараптамалық филологиялық зерттеу және сот-сараптамалық инженерлік психофизиологиялық зерттеу болып бөлінеді [4].

Сот-тергеу тәжірбиесі террористік сипаттағы қылмыстар бойынша сот-психиатриялық, сот-психологиялық және психологиялық-психиатриялық сараптама тағайындау қажеттілігін көрсетеді. Бұл процесс кешенді сипатта болуы тиіс. Бұл бағыт сот сараптамасындағы жаңа бағыт болып табылады және одан әрі жетілдіруде. Психологиялық-психиатриялық сараптама террористік актіні тергеу кезінде сезікті адамдардың психикалық ерекшеліктерін зерттеу үшін тағайындалады [8]. Аталған сараптама қылмыстың субъективті жағын объективті анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қылмыс жасаған тұлғадан жауап алу барысында полиграфты қолдану арқылы оның психофизиологиясын криминалистикалық зерттеу мәселесіне тоқталған жөн. Өйткені, аталған процесс психологиямен тығыз байланысты және оны қолданудың құқықтық негізі әлі күнге дейін анықталмаған. Ал мысалы, Америка Полиграф операторлары қауымдастығы ақпарат алу жағдайына байланысты, полиграфтағы сынақтардың дұрыстығын 87-96% шегінде анықтайды, ал 1978 жылы осы мәселені зерделеу кезінде АҚШ Әділет министрлігі полиграфтағы тексерулердің нәтижелілігі шамамен 92% болғанын анықтады. Ресей ПМ ЖҒЗИ мәліметтері бойынша қазіргі заманғы полиграфтар көрсеткіштерінің дәлдігі 96% - дан кем емес дейді [11].

Полиграфты қолдану арқылы адамның психофизиологиясын криминалистикалық зерттеудің нәтижелері тергеу барысында террористен жауап алу барысындағы мәліметтердің шынайлығын тексеруге мүмкіндік береді. Алайда, Қазақстанда мұндай зерттеулер құқық қорғау органдарына немесе мемлекеттік қызметке орналасу үшін жүргізіледі және бұл процесс заңды түрде реттеледі [5].

Осыған дейін криминалистикада полиграфты қолданудың әдістемелік әзірленуіне және адам қызметінің түрлі салаларында полиграфты пайдалана отырып жүргізілетін зерттеулер санының өсу үрдісіне қарамастан, әлі күнге дейін қылмыстық істер бойынша іс жүргізу кезінде полиграфты қолданудың нақты құқықтық негізі жоқ. Бұл мәселені шешу үшін қылмыстық процессте полиграфты қолдануға бола ма? деген сұраққа жауап қажет. Полиграфты қолдану арқылы адамның психофизиологиясын криминалистикалық зерттеу процессін ғылыми-техникалық құралдарға жатқызуға болады, өйткені ҚІЖК-нің 126-б, 3-тар., сәйкес көзделген қағидаларға (заңда тікелей көзделген немесе заңның нормалары мен қағидаларына қайшы болмаса, ғылыми-негізделген, қауіпсіздік) қайшы келмесе, оларды қылмыстық процессте қолданылатын ғылыми-техникалық құралдарға жатқызуға болады [3]. Сондықтан, полиграфты қолдану арқылы адамның психофизиологиясын криминалистикалық зерттеуді де террористік актіні тергеу барысындағы арнайы білімді қолдану нысаны ретінде қарастыруға болады, өйткені мұндай зерттеу арнайы маманмен (оператор) жүргізілетін әрекет. Полиграф арқылы, жауап алу кезінде алынған, психофизиологиялық

зерттеулер нәтижелері қолданып отырған адамның көрсеткіштеріндегі нақты деректер ғана дәлелдер болып табылады [7]. Ал полиграфты қолдана отырып жауап алу кезінде алынған психофизиологиялық зерттеулер нәтижелерінің дәлелді маңызы болмасада, тергеуші оны бағдарлы ақпарат ретінде пайдаланып және полиграфтың нәтижесі іс бойынша басқада дәлелдемелерді іздеп зерттеуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Сараптамалық зерттеу объективті бола тұра қатаң ғылыми негізделуі және нақты іс бойынша мән-жайларды анықтау үшін қажетті толық көлемде тиісті мамандық шегінде жүзеге асырылуы қажет. Сондықтан терроризмді тергеу барысында криминалистикалық және өзге де медициналық сипаттағы сараптамалар тағайындалады. Соңғы жылдары тергеу алдында тұрған мәселелерді шешу үшін тек криминалистика саласы ғана емес, сол сияқты әр түрлі салаларда да арнайы білім талап етіледі, осыған байланысты сараптамалық зерттеулердің кешенділік сипаты байқалады. Сонымен қатар терроризмді тергеу барысында тергеу әрекеттерінің қатарына жататын тек сот сараптамаларын тағайындаумен шектелмей арнайы білімнің өзге де нысандарын қолдану қажет.

Нәтиже. Террористік қылмыстардың алуан-түрлі объектілеріне қатысты алынған қылмыстарды тергеу барысында қолданылатын сот сараптама түрлері криминалистикалық және өзге де медициналық сипаттағы сараптамалар ретінде жүйелендіріледі және кешенділік сипатқа ие. Тергеу барысында сот сараптамаларын тағайындау тергеу әрекетімен шектелмей қазіргі заманға сай полиграфты террористің психофизиологиясын зерттеу құралы ретінде қолдану қажет. Өйткені оның нәтижелері бағдарлы ақпарат ретінде пайдаланып іс бойынша басқа да дәлелдемелері іздеп зерттеу мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 «Қазақстан Республикасы Терроризмге қарсы күрес туралы Заңы» 13 шілде 1999 жылы № 416-І, [Электронды ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013957/ (Қарастырылған күні: 13.05.2020).
- 2 «Қазақстан Республикасының Сот-сараптамалық қызмет туралы Заңы» 10 ақпан 2017 жылы № 44-VI, [Электронды ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=37215312 (Қарастырылған күні: 18.04.2020).
- 3 Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі 4 шілде 2014 жыл № 231-V, [Электронды ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852 (Қарастырылған күні: 25.05.2020).
- 4 Қазақстан Республикасының Әділет министрінің 2017 жылғы 27 наурыздағы №306 бұйрығы: «Сот сараптамасы органдары жүргізетін сот сараптамалары түрлерінің және біліктілігін Қазақстан Республикасының Әділет министрілігі беретін сараптама мамандықтарының тізбесін бекіту туралы»
- 5 «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет туралы Заңы» 6 қаңтар 2011 жыл № 380 – IV (06.04.2016 ж. өзгертулер мен толықтырулар).
- 6 Кряжев В.С. Общие положения методики расследования преступлений, совершенных с применением взрывных устройств. Автореферат. - Иркутск: 2003. - 24 с.
- 7 Бычкова С.Ф. Теория и практика судебной экспертизы. Судебная экспертиза: научные, организационно-правовые и методические основы: учебное пособие. - Алматы: Жеті жарғы, 2002. - 432 с.
- 8 Саханова Т.В. Судебная экспертиза. М.,2000. - 78 с.
- 9 Вопросы правовой психологии и судебной экспертизы. - М.: Свердловский юридический институт, 2013. - 152 с.
- 10 Кудрявцев, И. А. Комплексная судебная психолого - психиатрическая экспертиза / И.А. *ВЕСТНИК Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия Право* № 1(130)/2020 45
BULLETIN of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Law Series

---

Кудрявцев. - М.: Издательство МГУ, 2015. - 498 с.

11 Гайдамашева Е.В. Достоинства и недостатки первого в Республике Казахстан нормативно-правового акта, регламентирующего процедуру проведения психофизиологических исследований с применением полиграфа // Полиграф в Казахстане – избранные страницы: Библиотека полиграфолога / Под ред. Алесковского С.Ю., Алибаевой Г.А. – Алматы, 2016.

Н.Б. Мергембаева

Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Применение специальных знаний при расследовании террористического акта

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы применения специальных научных знаний при расследовании терроризма. Также уделяется внимание вопросам привлечения института специальных знаний в форме судебной экспертизы, так и специалистов, использующих научно-технические средства. На основе анализа и всестороннего рассмотрения данной проблемы мы предлагаем применение полиграфа для криминалистического исследования психофизиологических процессов человека (террориста).

Ключевые слова: судебная экспертиза, полиграф, институт специальных знаний, заключение эксперта.

N.B. Mergembaeva

Eurasian National University L.N. Gumilyov, Nur-Sultan, Kazakhstan

Use of special knowledge in the investigation of terrorist acts

Abstract. The study of the complex problems of judicial expertise in investigating crimes against public safety and public order based on the analysis of criminal cases. The article deals with topical issues of applying special scientific knowledge in the investigation of terrorism. Currently, the article focuses on the issues of attracting the Institute of special knowledge in the form of forensic expertise, as well as specialists are using scientific and technical means. Based on the method of analysis, the algorithm of investigative actions and a comprehensive review of this problem, we offer a systematization of the types of forensic examinations assigned to the investigation of a terrorist crime.

Key words: forensic examination, institute of special knowledge, expert opinion.

References

- 1 «Kazakhstan Respublikasy Terrorizmge karsy kures turaly Zany» 13 shilde 1999 zhyly № 416-I, [The Law of the Republic of Kazakhstan of July 13, 1999 No. 416-I “On Countering Terrorism”]. [Electron.resource]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013957 (Accessed: 13.05.2020).
- 2 «Kazakhstan Respublikasynyn Sot-saraptamalyk kyzmet turaly Zany» 10 akpan 2017 zhyly № 44-VI, [Law of the Republic of Kazakhstan dated February 10, 2017 No. 44-VI “On Forensic Expertise”]. [Electron.resource]. Available at: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=37215312 (Accessed: 18.04.2020).
- 3 Kazakstan Respublikasynyn Kylmystyk is zhurgizu kodeksi 4 shilde 2014 zhyl № 231-V, [Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 No. 231-

V]. [Electron.resource]. Available at: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852 (Accessed: 25.05.2020).

4 Kazakstan Respublikasynyn Adilet ministirinin 2017 zhylgy 27 nauryzdagy №306 buiryk [Approved by order of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan dated March 27, 2017 No. 306], «Sot saraptamasy organdary zhurgizetin sot saraptamalary tyrlerinin zhane biliktiligin Kazakstan Respublikasynyn Adilet ministirliги beretin saraptama mamandyktarynyn tizbesin bekitu turaly» [The list of types of forensic examinations conducted by the bodies of judicial expertise and expert specialties, qualifications for which are assigned by the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan].

5 «Kazakstan Respublikasynyn Memlekettik kyzmet turaly Zany» 6 қаңтар 2011 zhyl № 380 – IV (06.04.2016 zh. ozgertuler men tolyktyrular) [“Civil Service Law of the Republic of Kazakhstan” January 6, 2011 № 380 - IV (as amended on April 6, 2016)].

6 Kryazhev V.S. Obshhie polozheniya metodiki rassledovaniya prestupleniy, sovershennyh s primeneniem vzryvnyh ustrojstv [General provisions of the methodology for the investigation of crimes committed with the use of explosive devices]. Abstract. - Irkutsk: 2003. - 24 p).

7 Bychkova S.F. Teoriya i praktika sudebnoj jekspertizy [Theory and practice of forensics]. Sudebnaja jekspertiza: nauchnye, organizacionno-pravovye i metodicheskie osnovy: uchebnoe posobie [Forensics: scientific, legal and methodological foundations: a training manual] (Zheta Zhargy, Almaty, 2002, 432 p).

8 Sakhanova T.V. Sudebnaja jekspertiza [Forensic examination] (Moscow, 2000, 78 p).

9 Voprosy pravovoj psihologii i sudebnoj jekspertizy [Issues of legal psychology and forensics] (Sverdlovsk Law Institute, Moscow, 2013, 152 p).

10 Kudryavtsev, I. A. Voprosy pravovoj psihologii i sudebnoj jekspertizy [Comprehensive forensic psychological and psychiatric examination] (Publishing House of Moscow State University, Moscow, 2015, 498 p).

11 Gaidamasheva E.V. Dostoinstva i nedostatki pervogo v Respublike Kazahstan normativno-pravovogo akta, reglamentirujushhego proceduru provedeniya psihofiziologicheskikh issledovaniy s primeneniem poligrafa [Advantages and disadvantages of the first legal act in the Republic of Kazakhstan regulating the procedure for conducting psychophysiological studies using a polygraph] Poligraf v Kazahstane – izbrannye stranicy: Biblioteka poligrafologa, pod red. Aleskovskogo S.Ju., Alibaevoy G.A. [Polygraph in Kazakhstan - selected pages: Polygraph examiner’s library, ed. Aleskovsky S.Yu., Alibaeva G.A. Almaty, 2016.

Сведения об авторе:

Мергембаева Н.Б. – заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Сатпаев 2 көшесі, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Mergembaeva N.B. – candidate of law, associate professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpaev str., 2, Nur-Sultan, Kazakhstan.